

Sebilürreşad Dergisi'nde Gayrimüslim İmgesi*

Berna KARALOĞLU¹

¹Dr. Arş. Gör., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İİBF, SBKY Bölümü, gunduzberna@kilis.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9717-029X

Öz: 19. yüzyılda geleneksel formundan sıyrılarak ideolojik boyuta taşınan İslamcılık, Cumhuriyet'in inşası döneminde geçirdiği uzun bir kesinti sonrasında II. Dünya Savaşı'nı müteakip tekrar canlanma dönemine girmiştir. İslamcı fikriyatın filizlendiği en önemli mecra ise İslamcı dergiler olmuştur. Türk siyasal hayatında Sebilürreşad dergisi, İslamcı ideoloji doğrultusunda neşredilen önde gelen dergiler arasındadır. 1948 yılında yayımlanmaya başlayan ve uzun yıllar neşredilen dergi, İslamcı zihin dünyasının sesi olarak ön plana çıkmıştır. Bu çalışma, 1940'lı yılların ikinci yarısından itibaren görünürlük kazanan İslamcı düşüncenin temsilcilerinden olan Sebilürreşad Dergisi'ndeki gayrimüslim imgelerini incelemektedir. Müslüman kimliğin karşısında konumlandırılan ve "öteki" olarak tasavvur edilen gayrimüslimlerin ele alındıkları söylemlerin incelenmesi, Soğuk Savaş dönemine dair İslamcı zihniyetin kodlarını sunması bakımından dikkate değerdir. Sebilürreşad'da Hristiyanlık ve Yahudiliğin ele alındığı bağlamın ve derginin "öteki"ye dair yaklaşımlarının, İslamcı kimliğin zihin dünyasını ve döneme dair temel kaygılarını anlama noktasında katkı sunması umulmaktadır. Dinî ve ideolojik bir tehdit unsuru olarak inşa edilen gayrimüslimler, aynı zamanda Müslüman Türk kimliğinin de şekillenmesine yön veren bir çerçeve olmuştur. Yahudilik, özellikle masonluk, komünizm ve beynelmilelcilik gibi kavramlarla ilişkilendirilmiş; Hristiyanlık ise, misyonerlik faaliyetleri bağlamında bir düşman portresine oturtulmuştur. Gayrimüslim imgesi, dinî bir boyutunun yanında aynı zamanda dönemin Soğuk Savaş koşullarının etkisi içerisinde incelenmiştir. Böylelikle, uluslararası atmosferin toplumsal inşa süreçlerine yönelik etkisi ve İslamcı perspektifte "öteki"ye dair yaklaşımların siyasal ve kültürel bağlam içerisindeki yeri analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslam, İslamcılık, gayrimüslim, Hristiyan, Yahudi, dergi, Sebilürreşad.

Jel Kodları: H19, Z10, Z19

The Perception Of Non-Muslims Through The Journal of Sebilürreşad

Atıf: Karaloğlu, B. (2026).
Sebilürreşad Dergisi'nde
Gayrimüslim İmgesi, *Politik
Ekonomik Kuram*, 10(2), 482-497.
<https://doi.org/10.30586/pek.1641216>

Geliş Tarihi: 17.02.2025

Kabul Tarihi: 22.04.2026

Telif Hakkı: © 2026. (CC BY)
(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Abstract: Islamism, which broke away from its traditional form in the 19th century and took on an ideological dimension, entered a period of revival following World War II after a long hiatus during the founding of the Republic. The most significant medium through which Islamist thought took root was Islamist journals. In Turkish political life, the journal Sebilürreşad stands among the leading publications issued in line with Islamist ideology. Launched in 1948 and published for many years, the journal emerged as the voice of the Islamist intellectual sphere. This study examines the depictions of non-Muslims in the Sebilürreşad Journal, one of the representatives of Islamist thought that gained prominence from the second half of the 1940s onward. The analysis of discourses addressing non-Muslims—positioned in opposition to Muslim identity and conceived as the "other"—is noteworthy for revealing the codes of the Islamist mindset during the Cold War era. It is hoped that the context in which Christianity and Judaism are addressed in Sebilürreşad, along with the journal's approach to the "other," will contribute to understanding the mental landscape of Islamic identity and the fundamental concerns of the era. Constructed as a religious and ideological threat, non-Muslims also served as a framework shaping Muslim Turkish identity. Judaism was particularly associated with concepts such as Freemasonry, communism, and internationalism; Christianity, meanwhile, was portrayed as an enemy within the context of missionary activities. The image of non-Muslims has been examined not only through its religious

*Bu makale Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Doktora Programı'nda tamamlanan "İslamcı Düşüncede Gayrimüslim 'Öteki' İmgesi: Büyük Doğu ve Sebilürreşad Dergileri Örneği" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

dimension but also within the context of the Cold War conditions of the era. Thus, the impact of the international atmosphere on processes of social construction has been analyzed, along with the place of approaches to the “other” from an Islamist perspective within the political and cultural context.

Keywords: Islam, Islamism, non-Muslims, Christians, Jews, Journal, Sebilürreşad.

Jel Codes: H19, Z10, Z19

1. Giriş

Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne birçok gelenek ve uygulama süreklilik ekseninde tevarüs etmiştir. II. Meşrutiyet dönemi varlık sahası bulan ideolojilerin de bu bağlamda erken Cumhuriyet dönemi politikalarını ve aktörlerini etkilediği görülür. Cumhuriyet’in kurucuları, Osmanlı Devleti’nin varlığını sürdürmesi için uygulamaya konan Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük ideolojileri doğrultusundaki fikir ve faaliyetlere tanıklık edip, oluşan siyasal ve toplumsal atmosferin havasını solumuşlardır (Kara, 2012, s. 14). II. Meşrutiyet ve sonrasındaki I. Dünya Savaşı’nın ardından İslamcılık ideolojisi, Müslüman toplulukları bir arada tutma işlevini büyük ölçüde yitirmiştir (Kara, 2014, s. 39). Bununla beraber, Millî Mücadele döneminde kurucu kadronun “telifçi bir yaklaşım” benimsediği ve dinî referanslarla Cumhuriyet’in temellerinin atıldığı görülür (Yıldız, 2019, s. 101). Bu dönemde, esas hedef vatanın yabancı güçlerin işgalinden kurtulması ve bu yolda oluşabilecek tüm muhalefet unsurlarının önüne geçmek olmuştur (Göktürk, 2020, s. 103). Bu çerçevede din, Cumhuriyet’in kurucu kadroları için ideolojik işlevselliğe sahip bir unsur olarak değerlendirilmiştir (Yıldız, 2019, s. 101).

Cumhuriyet’in ilanı ve Lozan Antlaşması’nın ardından, dinin toplumsal alandaki görünürlüğü tartışılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, uygulamaya konan laiklik politikaları ile dinî alana ilişkin her türlü yayın ve faaliyet denetim altına alınmıştır (Subaşı, 2016, s. 44). 1925 Şeyh Said Ayaklanması, kurulmak istenen laik düzene bir meydan okuma olarak algılanmış ve sonrasında çıkartılan Takrir-i Sükûn Kanunu ile birlikte İslamcılık bir suskunluk dönemine girmiştir (Öz, 2016, s. 77). Ancak, uluslararası alandaki gelişmeler ve çok partili siyasî hayata geçilmesiyle beraber İslam’ın tekrar görünür kılındığı söylenebilir. Bu süreçte İslamcı perspektife sahip yayın organları faaliyet göstermeye başlamış; Sebilürreşad Dergisi, bu alandaki en önemli örneklerden biri olarak öne çıkmıştır. Bu dergilerde Türkiye’deki gayrimüslimler üzerine üretilen söylemler, İslamcı kimliğin inşasında “öteki” figürü üzerinden “biz” kimliğinin üretildiği ideolojik zeminler olarak karşımıza çıkmaktadır. İslamcı fikriyatın önde gelen temsilcilerinden Sebilürreşad’da Yahudi ve Hristiyan kimlikleri üzerinden “öteki”ye dair kurulan söylemler, İslamcı kimliğin temel zihinsel yapılarını analiz etme bakımından önem taşımaktadır. Soğuk Savaş konjonktüründe önü açılan ve şekillenen İslamcı ideolojinin gayrimüslimlere dair söylemlerini, bu zihinsel çerçeve içerisinde inşa ettiği görülmektedir. Bu bağlamda, Sebilürreşad Dergisi’nin düşünsel yapısını değerlendirebilmek için öncelikle erken Cumhuriyet dönemi ve öncesindeki dine dair yaklaşımların incelenmesi gerekmektedir. Araştırmaya konu olan dergiler, niteliksel söylem analizi yöntemi kullanılarak incelenmiş; bu sayede İslamî kimliğin karşısında konumlandırılan gayrimüslim imgelerinin ele alındığı bağlamları analiz etme imkânı oluşturulmuştur.

Bu çalışma, 1940’lı yılların sonlarında çok partili hayata geçiş sürecinde yayın hayatına başlayan Sebilürreşad Dergisi’nde yer alan gayrimüslim algılarını incelemektedir. Öncelikle İslamcılık kavramının ideolojik çerçevede açıklaması yapılmakta ve tarihsel olarak seyri ele alınmaktadır. Cumhuriyet’in kuruluş yıllarında ve sonrasında kurucu iktidarın İslam’a yönelik tutumundaki değişim analiz edilerek, II. Dünya Savaşı sonrasında basın hayatına müdahalenin azaldığı çok partili hayata geçiş

süreci incelenmektedir. Bu bağlamda, gayrimüslim karşıtlığı temelinde gelişen söylemlerin nasıl biçimlendiği ortaya konularak, İslamcı reaksiyonerliğin siyasal, kültürel ve toplumsal düzeyde nasıl bir algı inşa ettiği ele alınmaktadır.

2. İslamcılığın Tanımı ve Tarihsel Seyri

İslamcılık olgusu, geleneksel İslam'dan farklı olarak modernitenin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır (Türküne, 1991, s. 95). Diğer ideolojiler karşısında bir düşünce akımı şeklinde formüle edilen İslamcılık, tarihsel seyir içerisinde farklı aşamalardan geçmiştir (Gümüşçü, 2023, s. 117). Ali Bulaç, İslamcılığı "kültürel, politik ve sosyal önderler zümresinin İslamiyet'in manevi, ahlaki, kültürel ve sosyal değerlerine uygun bir dünyanın kurulmasını sağlamaya çalışmaları ve bu uğurda çeşitli alanlarda ve düzeylerde cehd göstermeleri" şeklinde tanımlamıştır (Bulaç, 2018, s. 50). İslamcılık çoğu zaman geleneğe dönüşle ilişkilendirilen ve modernleşmeyle bağdaşmayan bir kavram olarak algılansa da, gerçekte Aydınlanma ve modernleşme süreçlerinin ortaya çıkardığı kavramlara yönelik itirazlar çerçevesinde şekillenmiştir. Bu anlamda, İslamcılığın modern dünyanın bir ürünü olduğu genel kabul görmüş bir yargıdır (Bulaç, 2018, s. 51). 19. yüzyılda modernleşme çabaları ile ilan edilen Tanzimat ve Islahat Fermanları, imparatorluk tebaasına çeşitli haklar tanımıştır. Özellikle Islahat Fermanı ile gayrimüslimlere sağlanan imtiyazlar, millet sisteminin dayandığı hiyerarşik yapıda Müslümanların "hâkim millet" statüsünü sarsmış ve bu konunun sunduğu avantajları zayıflatmıştır (Bozkurt, 1989, s. 61). Islahat Fermanı ile süregiden bu toplumsal denge bozulmuş ve Müslüman halk aleyhine olacak şekilde sosyal konumlarında köklü bir değişiklik yaşanmıştır (Bulaç, 2018, s. 539). Müslüman ve Hristiyan eşitliğinin sağlanması adına cizyenin kaldırılması ve Hristiyanların da zorunlu olarak askerlik görevine tâbi tutulması gibi reformlar hayata geçirilmiştir (Berkes, 2002, s. 216). "Osmanlılık" kavramının ilk defa Islahat Fermanı ile ortaya konduğunu söyleyen Berkes (2002, s.216) gayrimüslimlerin hukukî ve toplumsal statüsünü Müslümanlarla eşitleme gayretinin, bazı çevrelerde "egemenliğe aykırı imtiyazlar verildiği" yönündeki itirazlarla karşılandığını belirtmiştir. Bu anlamda Islahat reformları ile gayrimüslimlere sağlanan ayrıcalıklar İslâm tarihinde bir kırılma noktası teşkil etmiştir (Çetinsaya, 2017, s. 55).

Bu reformlar sonucunda İslam'ı gayrimüslimlere yönelik eşitlik adımları doğrultusunda içine düştüğü pozisyonundan kurtarmak ve geleneği aşırı Batılılaşma cereyanı karşısında korumak için Tanzimat ricali ve aydınından farklı yeni bir bürokrat aydın sınıf ortaya çıkmıştır (Parla, 2009, s. 28). "İslamî değerler ve millî çıkarlar aleyhine fazla batıcı hayran çelevi" olarak tasvir edilen reformist Tanzimat paşalarına karşı, Ali Suavi, Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa önderliğinde ortaya çıkan Yeni Osmanlılar, "İslâm ve devletin idari geleneklerinden köklü bir kopuş yaşandığı" gerekçesiyle bir tepki olarak doğmuştur (Bulaç, 2018, s. 52). Tanzimat bürokratları ve aydınının modernleşme ve reform süreçlerinde referans noktası Batı ve Batı tarzı modernleşme iken, Yeni Osmanlılar olarak ortaya çıkan grup ise yeni toplumsallık inşasında İslam'ı temel dönüştürücü ve kurucu unsur olarak ele almıştır (Mardin, 2017, s. 19).

Bununla beraber Yeni Osmanlı temsilinde ortaya çıkan ilk İslamcı nesil, İslâm dünyasının geri kalmışlığını, Batı'nın fen ve tekniğini alarak telafi etmeye sırt çevirmemişlerdir. İslamcılar için İslâm aleminin Batı karşısında geri kalmasının sebebi, Batı'nın 18. ve 19. yüzyıllarda ortaya koyduğu atılımla rasyonel akıl ve pozitivism öncülüğünde pozitif bilimlerde yaşadığı sıçrayışı uygulayamamış olmasıdır (Bulaç, 2018, s. 62). Dolayısıyla İslam'ı ileriye taşıyacak olan tekniğin ve bilimin ithali desteklenmiştir. Batı'nın maddi kapasitesini oluşturan pozitif bilim ve teknolojisi ile dinî değerleri de içeren kültürel ve manevî kimliği ayrı şeyler olarak görülmüştür. Mehmet Akif, Batı'nın ahlak ve kültürüne bir gümrük kontrolü uygulanarak teknik ve biliminin ithalini savunmuştur (Bulaç, 2018, s. 63). Bu bağlamda İslamcılar "Batı'yı bir seçme yaparak" ele almışlar ve Batı'nın bazı yönleri İslâm'ın gelişmesi için kullanışlı ve gerekli görülmuş, bazı yönlerinin ise önüne bariyer çekilmiştir (Mardin, 2017, s. 19).

II. Meşrutiyet dönemi İslamcılarının izlediği İttihad-ı İslâm politikası doğrultusunda, İslâm ilerlemeye engel bir yapı olarak görülmemiş; aksine, Batı'nın bilim ve teknoloji alanındaki birikiminden faydalanılması temel bir ilke olarak benimsenmiştir (Yıldız, 2019, ss. 102-103). Bu anlamda İslâm ile Batı medeniyetinin uzlaşabileceği, teknik alanda reformların gerçekleştirilebileceği ve İslâm ile Batı arasında bir seçim yapmak yerine ikisinin bir arada ilerleyebileceği bir yaklaşım benimsenmiştir. II. Meşrutiyet devri İslamcılarını, var olan düşünce ve kurumların hiç değiştirilmeden aynen korunması veya tamamen reddi yerine "korunması gerekeni korumayı, yenilenmesi gerekeni yenilemeyi" esas alan bir düşünce sistemini uygulama taraftarı olmuşlardır (Sunar, 2023, s.45). Modernitenin getirdiği yenilikleri tereddütsüz kabul veya reddetmek yerine bu yenilikleri sorgulayarak ve geleneklerden de kopmayan bir çerçeve içerisinde yeni bir toplum yaratma hedefi gütmüşlerdir. Bu bağlamda, Genç Osmanlılar ve II. Meşrutiyet dönemi aydınları, modernitenin getirdiği parlamento ve anayasacılık gibi yenilikler ile İslâm'ın birlikteliğini savunmuşlardır.

Genel olarak İslamcılık; modernite, modern dünya ve ürettiği yenilikler karşısında, İslâm dünyasının takındığı tepki, tutum ve tavır olarak ifade edilebilir (Sunar, 2023, s. 46). "İslam'ın modern dünyayı okuma biçimi" şeklinde bir tanıma sahip olan İslamcılıkta dine yapılan vurgu açık olmakla birlikte, sadece buna indirgenemeyeceği söylenebilir. İslamcılığın, İslam'ı benimsemiş Müslümanların Batı medeniyetine bir tepki olarak ortaya koydukları fikrî ve siyasî hareket ve eylemlerinin tümünü kapsadığını söylemek mümkündür (Bulaç, 2018, s.509).

3. Cumhuriyet Dönemi İslamcılık Düşüncesi ve Gelişimi

Millî Mücadele ve Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında İslamcı aydınların ve bürokratların bir birliktelik içerisinde hareket ettikleri belirtilmelidir. Millî Mücadele'de İslamcı ve hilafetçi bir söylem sahiplenilmiştir. Anayasada "Devletin dini din-i İslâm"dır." ifadesinin kullanılması meclisin kuruluş yıllarında, dinle arasına bir mesafe koymadığını göstermesi açısından önemlidir (Yıldız, 2019, s. 126). Yıldız, ulusal kimliğin değişik dönemlere göre farklı tanımlamalar kazandığını söylediği çalışmasında 1919-1923 arası Millî Mücadele ve Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında bu kimliği tanımlayan en önemli bileşenin din olduğunu belirtmiştir. Bağımsızlık mücadelesinin verildiği bu dönemde "sultan halifeyi Hristiyan işgalcilerin esaretinden kurtarmak" misyonuyla tüm halkı harekete geçirebilmek için din, Türk ulusal kimliğinin bu dönemdeki en önemli veçhesini oluşturmuştur (Yıldız, 2019, s. 126). Osmanlı Devleti'nde Müslüman tebaanın hâkim unsur olması üzerine kurulu anlayış, Jön Türkler tarafından da devam ettirilerek Cumhuriyet'in kurucu kadroları tarafından devralınmıştır.

1923 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleştirilen nüfus mübadelesinin ve Lozan Antlaşması'nda azınlıkların tanımının tespitinde dinin esas alınması yine Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında izlediği İslâmî sadakate dayanan politikanın bir sonucudur (Yıldız, 2019, s. 115). Ünlü'nün (2022, s. 202) "Müslümanlık sözleşmesinin" yürürlüğe sokulduğu dönem olarak nitelediği Millî Mücadele evresinde, gayrimüslimleri tasfiye etme düsturuyla hareket edilmiştir. İslâm bu amaçla, Yunanlılar ve Ermenilere karşı bir birlik oluşturacak ve Anadolu halkını ortak bir düşman karşısında bir arada tutacak çok önemli bir tutkal olarak görülmüştür. Millî Mücadele'nin "çok büyük ölçüde Ermenilere, Rumlara karşı verildiği ve Anadolu'nun bu unsurlardan temizlenme" saiki çerçevesinde hareket edildiği bir bağlamda, İslâm ideolojisi toplumsal mobilizasyonu sağlayan işlevsel bir bütünleşme aracı olarak kullanılmıştır (Ünlü, 2022, s. 203). 1923 Lozan Barış Antlaşması'nın ardından Yunanistan ile gerçekleştirilen nüfus mübadelesi sonucunda Anadolu'daki Rum nüfusun büyük ölçüde azalmasıyla birlikte, gayrimüslim "öteki"ye karşı toplumsal bütünlüğü sağlama işlevi gören dinî referanslara olan ihtiyaç da azalmıştır. Bu gelişme, İslamcılığın etkisinin zayıflamasına ve laiklik eksenli politikaların devreye sokulmasıyla birlikte İslâm'ın kamusal alandan dışlanmasına zemin hazırlamıştır. Bu süreçte İslamcılık, Ziya Gökalp'in sentezci yaklaşımı doğrultusunda işlevsel bir unsur olarak değerlendirilmiş; din, kamusal alanın dışında bırakılarak vicdanî

bir kategori olarak özel alana indirgenmiştir (Subaşı, 2016, s. 44). Bu bağlamda, İslam, inşa edilmekte olan yeni Cumhuriyet rejiminin referans kaynaklarının dışında tutulmuştur.

Dış tehditlerin bertaraf edilmesinin ardından devlet, ulus inşa sürecine yönelmiş ve bu ulusun Osmanlı geçmişi üzerine değil, seküler bir zeminde şekillendirilmesini hedeflemiştir. Bu bağlamda, Batı karşısında siyasal bağımsızlığın sağlanmasıyla birlikte, Batı menşeli pozitivist Aydınlanma geleneğine dayalı bir modernleşme anlayışı benimsenmiş ve bu modernleşme çizgisinde İslam'ın kamusal alandan tecrit edilmesi yönünde politikalar izlenmiştir. İslamcı düşünce çerçevesinde şekillenen alternatif toplumsal yapı arayışları ise, Cumhuriyet'in inkılaplar yoluyla hayata geçirdiği seküler dönüşüm süreciyle kesintiye uğramış ve sınırlandırılmıştır (Ergüç, 2023, s. 35). Bu süreçte, Türk ulusal kimliğinin dinî unsurlardan muaf bir şekilde inşa edilmesi yönündeki çabalar, özellikle 1924 yılında Hilafet makamı ile Şeriye ve Evkaf Bakanlığı'nun kaldırılması gibi yapısal reformlarla görünür hale gelmiştir (Berkes 2002, s. 521). Ayrıca 1926 yılında İsviçre'den uyarlanan Medenî Kanun yasalaşmış ve Batı yörüngesinde bir nizam oluşturma ekseninde hareket edilmiştir (Berkes, 2002, s. 530). Cumhuriyetçi kadroların, "çağdaş uygarlığı kendine uydurmak değil, her ne pahasına olursa olsun o uygarlığın gereklerine kendini uydurmak zorundadır" şeklindeki anlayışı (Berkes, 2002, s. 531), dönemin modernleşmeci zihniyetinin karakteristik bir yansımasıdır. Bu çerçevede, Batı dünyası ve onun kültür anlayışı idealize edilmiş; siyasal ve toplumsal düzen bu idealle uyumlu biçimde dönüştürülmeye çalışılmıştır. 1928 yılında Anayasadan "devletin dini İslam'dır" ifadesinin çıkarılması ve 1937'de laiklik ilkesinin anayasal hüküm haline getirilmesi bu dönüşümün önemli eşiklerini oluşturmuştur (Cizre, 2005, s. 521).

Berkes (2002, s. 522), Batı uygarlığını "çağdaş uygarlık" olarak nitelendirerek, Batı uygarlığı yörüngesine dâhil olmanın gelenekçilik tutumunun kesintiye uğraması ile sonuçlanacağını ifade etmiştir. Bu bakımdan söz konusu reformlar, İslamcı düşünce çevrelerinde bir tür "yıkım devrimleri" olarak algılanmış; din devleti ve saltanat ideali taşıyan kişilerde ciddi bir hayal kırıklığı yaratmıştır (Berkes, 2002, s. 523). Kemalist kadroların Millî Mücadele sürecinde dine ve dinî değerlere yaptığı atıfların, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte terk edilmesi sonucunda İslamcı çevrelerde Millî Mücadele'nin politik ahbine vefasızlık sergilendiğine yönelik anlayış yaygınlık kazanmıştır (Bora, 2018, s. 417).

Doğu-Batı, kültür-medeniyet, ruh-madde şeklinde dikotomilerle bir modernleşme ve kültür politikası izleyen Cumhuriyet için Batı, medeniyetin simgesinin olmasının yanı sıra, Doğu tesirinden de kurtulmak için başvurulmuş bir merkezdir (Bora, 2022, s. 286). İslam'a bağlı bir yönetim yerine sadakat odağı laiklik olan yeni bir yönetim şekli aranmış ve Batı model kabul edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'ndan tevarüs eden kültürel kodlar, yeni ulusun ve kurucularının mayasını oluştursa da, Fransız Devrimi'nden tezahür eden yeni değerlerin benimsenmesi ile gerçekleşen bir modernleşme projesi hayata geçirilmiştir (Korkmaz, 2023, s. 199). Dolayısıyla İslam, Cumhuriyet'in ilk aşamasında düşünce ve eylem planında sıkça başvurulmuş unsur olsa da Batı'dan ithal edilen seküler dünya reformasyonu çerçevesinde İslamcı retoriğin sonlandırıldığını söylemek mümkündür (Bulaç, 2018). Esasında Kemalist ideoloji, rejime sadakat besleyen "makbul vatandaş" yaratma doğrultusunda dini bütünüyle dışlamak yerine, onu Arap ve Fars unsurlarından arındırılmış ve millileştirilmiş bir zeminde yeniden yorumlama yoluna gitmiştir. Yürürlüğe konan Kemalist kültür politikaları ile laiklik temelinde şekillenen yeni devletin meşruiyetinin sağlanması amaçlanmış ve din ulusal kimliğin inşasına hizmet edecek şekilde kullanılmıştır. (Bora, 2022, s. 286; Özdemirci, 2022, s.23). Bu bağlamda, erken dönemde uygulamaya konan modernleşme adımları dinin kamusal görünürlüğüne azaltırken, onun yerini milliyetçilik doldurmuş ve çağın ideolojisi olan milliyetçiliğe yeni tutunum ideolojisi olarak bakılmıştır (Anderson, 1995, s. 25).

Yeni kurulan ulus-devlet, İslamiyet'in boşalttığı ideolojik alanı milliyetçilikle doldurarak, inanç merkezli değil, etnik-kültürel temelli bir "Türk kimliği" inşa etmeye yönelmiştir. Cizre, bu bağlamda, Kemalist rejimin milliyetçiliği tesadüfen tercih etmediğini; aksine, Batılılaşma idealine uygun olarak modern ve seküler bir kimlik inşa

etme amacı doğrultusunda bunun bilinçli bir tercih olduğunu vurgulamıştır (Cizre, 2005, s. 88). Bu yeni kimlik inşası sürecinde, Osmanlı'dan miras kalan geleneksel toplum yapısı dönüşüme uğratılmış, kültürel geçmiş radikal biçimde reddedilerek, dinî ve geleneksel değerlerden arındırılmış seküler bir toplumsal yapı oluşturulmuştur. Böylece Kemalist modernleşme, bürokratik elitin yönlendirdiği, laik ve ulusal temelli bir toplumsal düzenin temelini atmıştır (Cizre, 2005, s. 88). Hedeflenen millî kimlik inşasında, din bir vicdan meselesi olarak görülmüş ve bu nedenle kamusal alandan soyutlanması ve bireyin özel alanında sınırlı kalması gerektiği anlayışı üzerine kurulmuştur. Bu bağlamda bürokratik egemenler tarafından girilen yeni Türk kimliği inşa edilmesi sürecinde, dinin meşruiyet kaynağı olmaktan çıkarıldığı bir siyasal dönüşüm çabasının ortaya konduğu söylenebilir.

Subaşı, bu dönemde uygulanan radikal laik inkılaplar doğrultusunda, İslamî yayınların niceliksel olarak ciddi bir azalma gösterdiğini ifade etmektedir (Subaşı, 2016, s. 45). Kemalist kadroların pozitivist ve Aydınlanmacı modernleşme ilkeleri çerçevesinde benimsedikleri yaklaşım doğrultusunda, İslamcılık bir "fetret dönemi"ne girmiştir (Akın, 2016, s. 186). Laikliği merkezine alan yeni siyasal rejim, bu düzenlemenin dışında kalan muhalif kesimlerin meşrulaşma çabalarını "irtica" söylemi üzerinden tanımlamış, bu durum ise ilerici-gerici dikotomisini besleyen bir siyasal söylem zeminine dönüşmüştür (Mert, 2023, s. 43). Bu çerçevede, Cumhuriyet tarihi boyunca karşıt kutuplarda konumlanan ve meşruiyetlerini farklı siyasal-ideolojik temellere dayandıran iki ayrı söylem ortaya çıkmıştır.

1925 yılında Şeyh Sait İsyanı sonucu Takrir-i Sükûn Kanunu ile birlikte dinî içerikli neşriyat üzerinde yoğun bir baskı ortamı oluşturulmuş; "gerici" olarak nitelendirilen dinî muhalefete karşı tehdit algısının bertaraf edilmesine yönelik girişimlerde bulunulmuştur (Subaşı, 2016, s. 50). Bu yasa kapsamında zaten sınırlı olan basın özgürlüğü daha da kısıtlanmış, yoğun denetim mekanizmaları tesis edilmiştir. Bu dönemde birçok dinî yayın organı kapatılmış; Tevhid-i Efkâr, Son Telgraf, Toksöz, Vatan ve Aydınlık gibi gazete ve dergiler yasaklanmış, imtiyaz sahipleri İstiklal Mahkemelerine sevk edilmiştir (Subaşı, 2016, s. 50).

1928 yılında gerçekleştirilen Harf Devrimi ve bunu takip eden dilde sadeleştirme politikaları, basın ve yayın faaliyetlerini doğrudan etkileyen ilk önemli gelişme olmuştur (Erken, 2018, s. 35). Kara, Cumhuriyet yönetiminin yeni bir devlet ve toplum inşa etme yönündeki siyasî ve kültürel hedefleri doğrultusunda, 1920-1924 yılları dışarıda tutulduğunda, 1950 yılına kadar dinî yayıncılığın büyük ölçüde askıya alındığını ifade etmektedir (Kara, 1985, s. 154). Tek Parti Dönemi'nde dine yönelik uygulanan kontrolcü politikaların, 1945 sonrası değişen siyasal çehre sonucu yumuşadığını ve İslamî neşriyatta canlanmanın başladığını söylemek mümkündür (Anscombe, 2017, s. 39). İslamcılık ideolojisinin tekrar görünür kılınmasında en önemli faktörlerin başında Soğuk Savaş konjonktürü ile Sovyetler Birliği kaynaklı komünizm tehdidinin belirginleşmesi gelmektedir. Dünyanın iki kutuplu bir yapıya bölündüğü bu dönemde, Sovyetler Birliği "dinsiz, Allahsız komünistler'i temsil eden bir şeytani güç" olarak tasvir edilirken, Amerika ise bu güce karşı koyan "ehl-i kitap" olarak ele alınmıştır (Çalış, 2018, s. 894). Bu anlamda, komünizm tehdidine karşı koyabilmek için İslamcılık özellikle devlet eliyle desteklenerek önü açılmıştır (Meşe, 2023, s. 37). 1946 yılında Matbuat Kanunu'nda yapılan değişikliklerle gazete kapatma, hükümetin yetki alanından çıkarılmış; böylece dinî neşriyatın üzerindeki baskı önemli ölçüde kalkmıştır (Erken, 2018, s. 40). Bunun yanında çok partili hayata geçişle birlikte bir değişim dönemi başlamış ve CHP'ye yönelik muhalif söylemler daha fazla görünür olmaya başlamıştır (Subaşı, 2016, s. 59). 1947 yılında gerçekleştirilen CHP Kurultayı ise, Tek Parti Dönemi'nde uygulanan din politikalarında önemli bir kırılmayı temsil etmiş; parti, kamuoyundan gelen tepkiler karşısında geri adım atarak, dinî yayıncılığın görece olarak daha serbest bir ortamda sürdürülmesine olanak tanımıştır (Subaşı, 2016, s. 50).

4. Sebilürreşad Dergisi Künyesi

Sebilürreşad Dergisi 14 Ağustos 1908'de Sırat-ı Mustakim adı ile yayın hayatına başlamıştır ve kurucusu Ebu'l-ula Zeynel Abidin Mardin ve Eşref Edip Fergan'dır. Başyazarı ve yayın yönetmenliğini Mehmet Akif Ersoy üstlenmiştir. 1912 yılında 183. sayısında Sebilürreşad adını alan dergi, 1925 Tahrir-i Sükûn kanunu nedeniyle kapatılmış, sahibi Eşref Edip de İstiklal Mahkemesinde yargılanmıştır. 22 yıl aradan sonra 1948 yılında tekrar yayın hayatına başlayan Sebilürreşad, dinî, millî ve edebî konular çerçevesinde çeşitli fikirlerin temsilciliğini yapan İslamî hissiyatın canlı tutulmaya çalışıldığı bir mecra olmuştur (Subaşı,2016, s. 52; Debus, 2009, s. 31).

Sebilürreşad'da Yahudilik ve Hristiyanlığın ele alınma biçimi, bir anlamda İslamcı tasavvurun kendini anlatma pratiği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, gayrimüslim unsurlara yönelik geliştirilen söylemlerin ortaya konması, yalnızca "öteki" olarak konumlandırılan gayrimüslimlere yaklaşımların sergilenmesini değil, aynı zamanda bir tür ayna işlevi görerek bu söylem üzerinden İslamcı muhayyilenin Türk ve İslâm kimliğine yönelik vurgusunu görünür kılmaktadır. Çok partili hayat sonrası İslamcı neşriyatın önde gelen temsilcilerinden biri olan Sebilürreşad üzerinden yapılan bu inceleme ile gayrimüslimlere yönelik izdüşümlerin ortaya konması amaçlanmıştır. Bu bağlamda makale, Türkiye'de İslamcı düşüncüyü şekillendiren Soğuk Savaş zihniyeti çerçevesinde gayrimüslimlerin nasıl konumlandırıldığını ve bu imgenin dönemin ideolojik iklimi içinde neye tekabül ettiğini tartışmaktadır. Gayrimüslimlerin birer düşman olarak inşa edilmesinde Soğuk Savaş'ın kodları ile hareket edildiği ve Soğuk Savaş zihniyetinin bu söyleme büyük ölçüde yansıdığı söylenmelidir.

5. Yahudilik Olgusu

İslamcı neşriyatın önemli temsilcisi olan Sebilürreşad'ın Yahudilik üzerine geliştirdiği söylemler, İslamcı düşüncede "biz" kimliğinin inşasının yapılandırıldığı başlıca karşıt zeminlerden birini oluşturmuştur. Yahudiler, Sebilürreşad'da sıklıkla "mukaddesat düşmanı" söylemi içerisinde konumlandırılmış, İslamî değerlere yönelik bir tehdit unsuru olarak resmedilmiştir. Sebilürreşad'ın Yahudilik söylemi daha çok Müslüman kimliğini ve İslâm toplumunu koruma saikiyle şekillenmiş olup ümmet tabanlı bir perspektif içerisinden kaleme alınmıştır. Bu bağlamda, Filistin ve Orta Doğu'da Müslümanlara yönelik zulümleri hedef alan Sebilürreşad'ın oluşturduğu söylemde, siyonizm karşıtı ve İslâm ümmetini savunmaya dönük bir dilin hâkim olduğu sıklıkla görülmektedir.

Sebilürreşad Dergisi'nde yer alan yazılarda, Yahudiler sıklıkla "düşman" kategorisinde ele alınmış ve bu düşmanlık yalnızca siyasal ya da tarihsel bağlarla sınırlı kalmayıp, dinî referanslar üzerinden de meşrulaştırılmıştır. Hz. Muhammed ve onu izleyen halifeler dönemine geniş ölçüde yer verilmiş ve durmadan hain planlar yapan bir Yahudi figürünün varlığı bu tarihlerden itibaren vurgulanmıştır. Bu çerçevede, İslâm tarihindeki figürler aracılığıyla Yahudiliğe karşı temkinli olunması gerektiğine yönelik dinî bir bilinç uyandırma amacı güdülmüştür. Örneğin, "Adalet ve celadetiyle dünyayı titreten Hz. Ömer devrinde başkaldıramayan Yahudiler, yumuşak huylu olan Hz. Osman zamanında harekete geçmeyi muvafık gördüler" şeklinde bir ifadeyle İslâm tarihindeki en erken dönemlere başvurularak dinî çerçeveden bir argüman inşa edilmiştir. Bu bağlamda, Sebilürreşad, Osmanlı dönemindeki Batılılaşma cereyanından önceki tarihsel süreçleri de merkezine alan bir anlatı yolunu kullanmıştır. Yahudiliğin, birtakım dinî mezhepler meydana getirme yoluyla Müslümanlığı tarumar etme gayesi etrafında hareket ettiği düşüncesi vurgulanmıştır (Edip, 1953a, s. 292). Edip, İslâm vahdetini bozmak adına bir Yahudi erkan-ı harbiyesinin oluşturulduğunu ve Yahudi dönmesi İbn-i Sebe'nin bu teşkilatın başına geçirildiğini ifade etmiştir. Rafıziler'in Yahudi adetlerini kabul etmeleri neticesinde ortaya çıkan bir tarikat şebekesi olması yönüyle Yahudiliğin Müslümanlığı bozma temayülü sıkça işlenmiştir (Edip, 1953a, s. 292). Yahudilerin uygulamaya koydukları planlar ile Hz. Muhammed'e müşriklerden çok daha fazla azap

ve sıkıntı verdiği dile getirilmiştir (Edip, 1953b, s. 318). Sebilürreşad'da, dinî cepheden İslamiyet'i sürekli taarruz altında tutan bir Yahudi imgesinin oluşturulmasına çabası hâkimdir. Bu doğrultuda Sebilürreşad, Yahudiliği İslam'ın karşısında konumlandırarak bir teolojik-siyasal tehdit olarak kodlamış; dinî söylemi kullanarak Yahudi imgesini sürekli olarak "İslam'a musallat olan bir iç ve dış düşman" şeklinde tasvir etmiştir (Edip, 1953b, s. 318).

Yahudilik çerçevesinde dergide oldukça sık işlenen bir diğer bağlam da, Sultan II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü olmuştur. Sebilürreşad'a göre, Yahudiler Filistin bölgesinde devlet kurabilmek için Sultan II. Abdülhamid'i kandırma yoluna başvurmuştur. Fakat girişimleri başarısızlıkla sonuçlanınca Almanya İmparatorluğunun himayesine sığınan pragmatist ve hedefi uğrunda türlü yolları denemekten çekinmeyen bir Yahudi imgesi ortaya konmuştur (Ogan, 1949, s. 22). II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi de yine bir Yahudilik tertibi olarak yorumlanmıştır. İttihat ve Terakki'yi etki alanına geçiren farmason Siyonist Yahudi komplosu neticesinde II. Abdülhamid'in padişahlığına son verildiği iddia edilmiştir (Cevdet, 1952, s. 218).

Yahudi karşıtlığı konusunda İslamcı cihette tepkinin yükseldiği noktalardan biri de Siyonizm teşkilatı, Filistin'in Yahudiler tarafından işgali ve İsrail Devleti'nin kuruluşu üzerine olmuştur. Sebilürreşad Dergisi'nde, Siyonizm ve İsrail Devleti'nin kurulması meselesinin derginin ilk nüshalarından itibaren ele alındığı ve "Türklerin kalplerine sokulan hançer" şeklinde bir tanımlama ile açıklamaya gidildiği görülmüştür (Edip, 1948, s. 390). İsrail Dışişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan Türkçe haftalık bültene değinen Sebilürreşad, Filistin'i öz vatan olarak telakki eden ve altmış yıl önce Siyonist hareketlerin başladığını ifade eden bu bülteni oldukça sert bir tepki ile karşılamıştır. Bu ifade büyük bir küstahlık olarak değerlendirilmiş ve altmış yıl önce Filistin topraklarında Osmanlı Devleti'nin var olduğu ifade edilerek İsrail Devleti'nin bölgedeki varlığı reddedilmiştir. Filistin'deki Türk ordusunun uğradığı yenilgi de "caniyane casusluk"la özdeşleştirilen Yahudilere bağlanmıştır (Edip, 1948, s. 390). Bu minvalde, Filistin'deki Yahudi mevcudiyeti Sebilürreşad tarafından daha ilk sayılarından itibaren "İslâm Dünyası'nın ortasına bir kundak gibi sokulan ve İslâm dünyasını bulandırmak, tesanüdü bozma" hedefi güden bir eylem olarak nitelendirilmiştir (Sebilürreşad, 1949, s. 10). Filistin'in Yahudiler için bir vatan olması, Sebilürreşad açısından kabulü mümkün olmayan bir durum olarak değerlendirilmiş ve İslâm dünyasına yöneltilen bir suikast olarak görülmüştür.

Bu bağlamda, Sebilürreşad'da İsrail Devleti'ne yönelik yükseldiği görülen itiraz sesinin derginin kuruluşundan itibaren sergilendiği söylenmelidir. Buna göre Arap devletlerinin biraz daha uyanık olması durumunda İsrail Devleti'nin hiç doğmamış olabileceğini ifade eden Sebilürreşad, bu durumdan da tüm dünyanın büyük bir memnuniyet duymuş olacağını ifade etmiştir (Sebilürreşad, 1948, s. 334). Sebilürreşad'da ilk sayılarından itibaren "Filistin'de köprübaşı kuran bu fesat ocağı" şeklindeki İsrail anlatımına başvurulmuştur. Sebilürreşad'ın ümmetçi bir perspektife sahip yayın içeriği neticesinde, derginin Müslüman nüfusun sorunlarını da sıklıkla odağına alan bir politikası izlediği görülmektedir. "Şark ve İslâm Aleminin Davaları" başlığı altında uluslararası arenada Müslüman dünyasının yaşadığı sorunları sayfasına taşıyan Sebilürreşad, İslâm bölgesi olarak görülen Filistin'de Yahudi varlığı ve İsrail Devleti'nin kurulmasına şiddetle karşı çıkmıştır.

Sebilürreşad'da Yahudilere yönelik söylemlerin en fazla ilişkilendirildiği söylem ise masonluk ve farmasonluktur. Yahudilik, masonlukla bir görülerek masonluk teşkilatının kuruluşunda da Yahudilerin yine başrollerde oynadığına dair inanç tamdır. Masonluk örgütü, Yahudiliğin bir uzantısı olarak görülmüş ve bu nedenle çoğu zaman iki kavram birbirinin yerine kullanılmış ve "Yahudi masonluğu" ifadesiyle iki unsurun birbiriyle bütünleşik yapısına vurgu yapılmıştır (Elfaruki, 1951, s. 294). Sebilürreşad'a göre masonluk teşkilatı, "hürriyet, müsavat ve kardeşlik gibi birtakım isimlerle insanları aldatmak" üzerine kurulu bir yapıdır ve bu yapının gerçek amacı "alemin esrarına vakıf

olup bu esrarı Yahudiler lehine çevirmektir." (Elfaruki, 1951, s. 294). Bu bağlamda, masonluk teşkilatında çeşitli hurafe ve ritüellerin Yahudiler eliyle yürütüldüğü ileri sürülmüş; dünya çapında ahlakî ve dinî çözümlenin başlıca sorumluları olarak Yahudiler görülmüştür (Sebilürreşad, 1955, s. 314). Sebilürreşad'ın gözünde Yahudileri bu kadar tehlikeli kılan en önemli unsur, Yahudiliğin dinsizlikle özdeşleştirilmesidir. Zira bir Yahudi kurumu olduğu düşünülen masonluk ve farmasonluk teşkilatı "din aleyhinde ve solculuk lehindeki faaliyetleri" ile adeta bir dinsizlik yuvasıdır (Sebilürreşad, 1955, s. 314). "Farmasonluk ve dinsizlik" başlığındaki yazısıyla Atilhan, farmasonluğun dinsiz bir dünya düzeni kurmayı amaçladığını ve insanlara telkin edilen vicdan hürriyetinin bu teşkilatın dinsizliği yayma noktasında başvurduğu taktikler olduğunu belirtmiştir (Atilhan, 1949, s. 155). Zira Edip'e göre Yahudilerin emeli "içlerinde yaşadıkları milletleri tefrika içinde bulunmaya iterek" yabancı ülkelerde kendilerine ait bir yaşam alanı oluşturmaktır (Edip, 1953b, s. 319). Yahudilerin esas gayelerinin ise "Müslümanlığı yıkmak" olduğuna dair inanç yaygın bir kanaat olarak öne çıkmaktadır (Edip, 1953a, s. 292).

Sebilürreşad, temel meselesini "İslâm davası" olarak tanımlamış ve bu dava etrafında iki karşıt cephenin varlığını vurgulamıştır. Buna göre dünya "dinlilik ve dinsizlik" olmak üzere iki zıt kutuptaki zihniyetin mücadelesi etrafında işlemektedir (Yörükân, 1948, s. 89; Edip 1951: 324). Farmasonluk ve komünizm dinsizlik cephesinin unsurları olarak görülürken, bu dinsizlik bloğuna karşı savaştan güç olarak da Müslümanlık yerleştirilmiştir. "Esas dava masonlukla Müslümanlık arasındaki mücadeledir" denilerek Yahudilikle özdeşleştirilen masonluk çok tehditkâr bir "öteki" temsilcisi olarak kurgulanmıştır (Edip 1951: 324). Dinsizlik cephesinin bir diğer önemli unsuru olan komünizm de, Sebilürreşad'a göre Yahudilikten ayrı düşünülmesi mümkün değildir. Zira dünya genelinde dini tahribata uğratmak isteyen Yahudilik komünizmin arka plandaki icraatçıları olarak görülmüşlerdir:

"Avrupa'da Rönesans'tan sonra Yahudiler kendilerini modern ilimlerle teçhiz ettiler. Beynelmilleliyet fikrini ortaya attılar. Bir taraftan bunların icatları olan masonluk bunların müneververler arasında etrafa kol budak salarken, diğer taraftan halk tabakalarını harekete getirmek üzere Karl Marksın ortaya koyduğu nazariyeler aldı yürüdü, komünizm enternasyonalini meydana getirdi." (Edip, 1953b, s. 319).

Edip yukarıdaki ifadeleriyle dünyayı kargaşaya sürükleyen meselelerde Yahudilerin parmağı olduğunu söyleyerek komünizmin ortaya çıkışıyla doğrudan Yahudiliği ilişkilendirmiştir. Bu anlamda "din aleyhtarlığının komünizm yolu" olduğunu belirten Sebilürreşad için komünizmin ideolojisinin ortaya koyucusu olarak görülen Yahudilik çok dikkat edilmesi gereken bir düşman figürü olarak tasavvur edilmiştir (Yörükân, 1948, s. 89). Her türlü propagandasının açıkça yapılmasının önünde yasal bir engel bulunmaması sebebiyle "komünizmi bile gölgede bırakan tehlike" olarak görülen beynelmilelcilik ise komünizmden çok daha tehlikeli bir fikir cereyanı olarak ele alınmıştır (Danişmend, 1953, s. 276). Beynelmillelcilerin tüm mukaddes mefhumlara düşman olduğunu belirten Sebilürreşad, Yahudilerin beynelmilelcilik cereyanının başını çektiğini ifade etmişti. Buna göre beynelmillelciler, insanlık maskesi altında millî ve dinî değerleri aşındırarak yok etme yolunu tutmuşlardır. Bu anlamda Yahudilik gerek masonluk gibi daha gizli yapılarla, gerekse beynelmilelcilik gibi daha görünür yöntemler aracılığıyla, Müslüman Türk kimliğini ortadan kaldırmaya çalışan unsurlar olarak görülmüşlerdir.

Sebilürreşad'ın Yahudiliğe yönelik ürettiği söylemlerin Soğuk Savaş şartlarından etkilendiği ve Yahudilerin, komünistlerin, masonların tek bir ideolojik blok içerisinde değerlendirilmesi söz konusudur. Bu blok, dinsizlik bloğudur ve bu söylemler İslâmci ideolojinin Yahudilere yönelik "öteki" algısının şiddetlenmesinde rol oynamıştır.

6. Hristiyanlık Olgusu

II. Dünya Savaşı sonrası oluşan yeni düzende İslâmci neşriyatın önemli temsilcilerinden olan Sebilürreşad'da karşımıza çıkan en önemli düşman figürlerinden biri de Hristiyanlıktır. Türk milletinin üç büyük tehlike karşısında olduğunu söyleyen

Eşref Edip bu üç irticayı şu şekilde sıralar: Türkleri Hristiyanlaştırmak olan kara irtica, Masonluk ve Yahudilik olan sarı irtica, komünizm ve dinsizlik olan kızıl irtica (Edip, 1950, s. 242). “Üç ejder” olarak tasvir edilen bu üç farklı irtica odağının, Müslümanların manevi varlığına sürekli olarak saldırıda bulunduğu ifade edilmiştir. Her bir tehlikenin farklı düşmanlık biçimleri ve yöntemleri bulunsa da, nihai amaçlarının ‘Türk’ün dinini yıkmak’ olduğu ve bu hedef doğrultusunda aynı noktada birleştiği vurgulanmıştır.

Sebilürreşad’ın gayrimüslimlere yönelik genel tutumunu anlamak için Hasan Basri Çantay tarafından kaleme alınan şu ifadeler kıymetlidir: “İslâm dini fitrat dinidir. Her çocuk mutlaka bu fitratla doğar, sonra ebeveyn Yahudi’yse Yahudi yapar, Hristiyan’sa Hristiyan, Mecusi ise Mecusi yapar” ifadeleri ile Sebilürreşad, her insanın İslâm’a yatkın bir doğayla doğduğunu ve Müslümanlığın bir hayat dini olduğunu öne sürmüştür. Bu anlamda Sebilürreşad, insanlığın doğuştan sahip olduğu bu temiz doğanın sonradan diğer dinleri benimsemesi ile bozulabileceği yönünde ele almış ve Hristiyanlık akidesinin “iç yüzü”nü açığa çıkarmak çabası içinde olmuştur. Dergiye göre, Hristiyanlıktaki teslis inancı ile Müslümanlıktaki tevhit akidesinin birbirleriyle mücadelesi çok eski tarihlerden itibaren devam edegelmektedir (Sebilürreşad, 1954, s. 330). Hristiyanlığın hakikatlerinin herkes tarafından bilinir kılınması için çeşitli din tarihçilerinin görüşlerinden, mühtedi papazların ifşaatlarına varan bir Hristiyanlık söylemi ortaya konulmuştur.

Batılı düşünürlerden Doktor S. Simon’un İsmail Fenni Bey tarafından tercümesi yapılan ‘Dinler içinde bir Seyahat’ adlı eserinden alıntı yapan Sebilürreşad, Hristiyanlığın “Hintlilerin kadim batıl itikatlarından aktarmalar yapılarak icat edildiği”ni ifade etmiştir. Bu eserde, Hristiyanlığa yönelik olarak mevcut İncillerin tezatlarla dolu olduğu ifade edilerek İncillerin ne Hz. İsa ne de sonrasında havarileri tarafından kaleme alındığı belirtilmiş; Sebilürreşad da bu satırlara dikkat çekmiştir (Simson, 1954, s. 388). “Hristiyan dini hemen cümlesi başka dinlerden alınmış ve asırlar müddetince müzakere ve nihayet güçlülükte tesis olunmuş ve iyi kötü birbirlerine raptedilmiş itikatlardan mürekkep” olduğu şeklinde ifade edilen Hristiyanlığın tahrif edilmiş bir din olmasından ötürü akıl ve mantığa zıt yönlerinin altı çizilerek Sebilürreşad’da aktarılmıştır (Simson, 1954, s. 393). İngilizlerin Hindistan’ı işgal etmelerinden bir süre sonra Hristiyanların orada da misyonerlik faaliyetlerine giriştiğini ifade eden Sebilürreşad için Hindistan inancının Hristiyanlığa etki etmesi uzak bir ihtimal değildir (Sebilürreşad, 1954, s. 330). Papazların, Hindistan’da bir plan çerçevesinde hareket ederek taarruza geçtiği belirtilmiş; buna karşın Müslüman alimler tarafından münazaraya davet edilen papazların ilim meydanında aldığı yenilgi neticesinde bir daha alenî bir saldırı gerçekleştirmeye cesaret edemediği yazılmıştır (Sebilürreşad, 1954, s.330).

Sebilürreşad’da Hristiyanlığa yönelik hâkim olan temel motif Hristiyanlığın tahrif edilmiş bir din olduğudur ve Sebilürreşad yazarları için İncil’in bozulmadan günümüze gelmiş olma olasılığı yoktur (Sebilürreşad, 1954a, s. 288). Sebilürreşad’a göre din tarihi uzmanları, Hz. İsa’nın hayatına dair bir vesikaya sahip olunmadığı üzerinde hemfikirdirler. Aynı zamanda, Yahudi münevverleri tarafından aktarılan Yahudi ve Romalıların mücadele tarihinde Hz. İsa’dan bahsedilmemesi de yine bu tarihçilerin gözünde Hz. İsa’nın varlığını şüpheli kılmış ve Sebilürreşad da bu duruma özel bir vurgu yapmıştır. Hz. İsa’ya ait en eski belgelerin İnciller olduğu ancak bunların hepsinin İsa’nın hayatından sonra kaleme alındığı ifade edilmiştir. Bununla beraber Kur’an’da geçmesi sebebiyle Müslümanların Hz. İsa’nın hem mevcudiyetini hem de peygamberliğini kabul ettikleri görüşü vurgulanmıştır (Sebilürreşad, 1954a, s. 288).

Sebilürreşad, Müslümanlık ile kıyas edilerek tenzil edilen Hristiyanlığın kutsal kitabı İncil’in muhtelif zamanlarda muhtelif komisyonlarca yapılan toplantılar neticesinde bir araya getirilmiş olduğuna işaret etmiştir. Hristiyan alimlerden Kur’an’da olduğu gibi İncil’in dokunulup değiştirilmediğine yönelik bir izahat beklemekte hakları olduklarını düşünmüşlerdir (Sebilürreşad, 1954b, s. 341) Bu bağlamda Sebilürreşad, Müslümanlığın Hristiyanlık karşısındaki üstün pozisyonunu anlatmak için Hristiyanlığın kutsal kitabı olan İncil’in tahrif edildiğine ve Hristiyanlık tarafından yöneltilen misyonerlik tehdidine değinmiştir.

Sebilürreşad'ın, selefi niteliğindeki Sırat-ı Müstakim'deki tercüme faaliyetleri üzerinden açılan alanı 1948 yılı sonrasında kısmî şekilde devam ettirdiği ve tercüme yazılara oldukça yer verdiği söylenebilir. Bu anlamda Sebilürreşad'ın sadece Türkiye ile sınırlı kalmadığı, diğer İslâm ülkelerindeki faaliyetlere de dergide sıkça yer verdiği görülmektedir. Ümmet perspektifli bir yazım tarzı benimseyen Sebilürreşad için diğer Müslüman memleketlerin sorunları da çözüm aranan konular arasındadır ve dindar Müslümanların bilgi açıklığını giderici ilmî bir çerçeveden kaleme alınan yazılar barındırmaktadır.

Sebilürreşad, temel amacının İslam'ı ilk ortaya çıktığı tarihten bu yana yıkmak olduğunu iddia ettiği misyonerliği "İslâm düşmanlığı" olarak ele almıştır. Ancak, Sebilürreşad'a göre misyonerler İslâm ülkelerinde dinin sağlamlığını fark edip başarılı olamayacaklarını anlayınca, geri adım atarak Müslümanlığın karşısına başka şekillerle çıkmaya mecbur kalmışlardır. Doğu Bilimcilerin ortaya çıkışını İslam'ın kenetlenme becerisine bağlayan Sebilürreşad yazarı Ömer Rıza Doğrul, Hristiyanların misyoner sıfatı altında başaramadıklarını, din bilimlerinde ihtisas sahibi bilim adamı yapmaya çalıştıklarını iddia etmiştir. Sebilürreşad'da, eski ve yeni şekilleriyle fark etmeksizin "gece gündüz çalışan" bir misyonerlik algısı sürekli işlenmiştir. Ahmet Emin Yalman'a yapılan bir eleştiri burada kendisini göstermektedir. Bu doğrultuda, Yalman'ın Mr. Smith adlı bir müsteşirle yaptığı röportaj eleştirilmiş ve Smith'in dünya üzerindeki tüm dinlerin aynı yolda yürüdüğü ve hepsinin aynı amacı taşıması nedeniyle karşılıklı etkileşime açık olmaları gerektiği yönündeki açıklamaları misyonerliğin tipik telkinleri olarak değerlendirilmiştir (Doğrul, 1948, s. 277).

Öte yandan "toy vicdanları Hristiyanlık lehine çalarak pusuya düşürme" ustaları olarak tanımlanan misyonerlerin memlekette sürekli bir hücum içerisinde olduğunu söyleyen Sebilürreşad yazarı Süleyman Külçe, gazetelerin birkaç kuruluş için İncil reklamı almalarını eleştirmiş ve bu durumun propagandacıları cesaretlendirdiğini söylemiştir. "Mahiyetleri belirsiz, maksatları karanlık, Müslüman kitlesinin mahremiyetine gıda yerine zehir sunan bu parazitler" olarak sunulan misyonerlerin elli yıl gibi epey bir süre ortada olmadığı fakat yine hortladığı ifade edilmiştir. Dinlere eşit mesafede yaklaşarak hiçbir dinle bağ kurmayan ve kilise ve sinagogları keyfiyetle gezen gençler "laubali meşrepli" olarak nitelenerek Hristiyanlık lehine yapılan propagandalardan etkilendikleri de ilave edilmiştir (Külçe, 1948, s.3009).

İslamiyet'e geçen kişilerin hikayelerine yer vermek Sebilürreşad'ın yayın politikasının belirgin bir özelliğidir. "Onlar Müslümanlığa karşı Hristiyanlığı neşre nasıl çalışıyorlarsa biz de Hristiyanlığa karşı Müslümanlığı neşre çalışalım (...) Onların teşkilatlarına mukabil biz de aynı şekilde hareket edelim" ifadeleri ile misyonerlerin kullandıkları taktiklerden faydalanmak suretiyle Müslümanların da aynı şekilde propaganda yapması büyük bir zorunluluk olarak görülmüştür (Sebilürreşad, 1948a, s. 247). Dış basından derlenen haberler doğrultusunda Müslümanlığa geçmiş yüksek mevki ve itibar sahibi kişilerin Müslümanlığa geçiş hikayeleri ve niçin Müslümanlığı tercih ettikleri bir seri şeklinde yayınlanmıştır.

Dergide Hristiyanlık nezdinde ele alınan bir diğer konu Patrik ve Patrikhane olmuştur. Patrikhaneye karşı hoşnut olmayan bir tutum sergileyen Sebilürreşad, New York News'te çıkan ve Türkiye'de sadece Müslüman din görevlilerinin dışarıda serbestçe dolaşabildiği ve Patriğin de patrikhaneden dışarı adım atamayıp hür olamayacağı şeklinde yer alan haberi bildirmiştir. Bu habere istinaden Sebilürreşad, Türkiye'de asıl hürriyeti engellenen ve dinî kıyafet giymelerine izin verilmeyenlerin Müslüman din adamları olduğunu dile getirerek Patrik ve makamına son derece müsamahalı bir tutum sergilendiğini ifade etmiştir: "Papaslar şapkalarıyla gezmekte tamamen serbesttirler. Patrik efendinin de patrikhanede mahpus kalacağından hiç üzülmesin. Baş üstünde taşınacaktır. Daha şimdiden sefirlerimiz, konsoloslarımız, resmi memurlarımız kendisini ziyaret etmişlerdir. Buraya gelince de kim bilir, ne mutantan istikballerde bulunacağız! Belki de bir devlet reisi gibi karşılanacak" (Sebilürreşad, 1949a, s.32)!

Sebilürreşad, Truman ve Stalin gibi büyük devlet adamlarının her ne kadar dünya yönetiminde söz sahibi olan kişiler olduğu düşünülse de asıl idare merkezinin Papalık olduğu ifadelerine yer vermiştir. Buna göre, kilise sadece manevî bir rehber değil, tüm siyasî ve gayri siyasî düzenin şekillenmesinde esas nüfuz sahibi olan mercidir. Bunun yanında, Amerika'daki gazetelerin sayfalarına taşıdıkları etkili kişiler arasında Fener Kilisesi'nin patriği de sayılarak adeta gizli birer otorite olduğu gözlemi aktarılmıştır. Batı dünyasında, dinin siyaset karşısındaki önemine değinmek isteyen Sebilürreşad, devletin en üst siyasî mevkiinde bulunan kişilerin dahi Hristiyan bir din adamıyla aynı karede resim çektirmekten kaçınmamasını şu cümlelerle ifade etmiştir: "Hür vicdanların vatani, istiklalin, hürriyetin beşiği, demokrasinin güneşi Amerika'da bile bugün gazeteler, hâlâ en büyük adamlarının şerefli bir resmini sayfalarında göstermek arzusunu duydukları zaman, şimdi Fener Kilisesi'nde oturan bizim baş papazın, Truman'ın altına konduğunu mukaddes buseyi neşretmiyorlar mı" (Sebilürreşad, 1949b, s. 252)? Bu anlamda, dinî değerlere gösterilen önem, ABD örneği üzerinden aktarılmak istenmiştir.

Hristiyan imgesinin dinî liderlik ve misyonerlik faaliyetleri bağlamında işlendiği bir başka hadise de Tarabya Metropolidi Yakovos tarafından kaleme alınan "Nurlu Ufuklar" kitabı üzerine olmuştur. Ortodoks Hristiyan din adamı tarafından yazılan kitaba yoğun bir ilgi gösterilmiş, söz konusu kitap tartışılmış ve birçok farklı yazıya konu edilmiştir. Gizlice basılan ve el altından yayılan bu kitabın bir "propaganda kitabı" olduğu ifade edilmiştir. Uygun zamanı bekleyen ve fırsatını bulduğunda harekete geçen gayrimüslim imajı burada da inşa edilmiş ve "Metropolit Efendi Müslümanlığa taarruza geçiyor" denilerek kitap üzerinden Hristiyan düşmanlığı canlı ve taze tutulmaya çalışılmıştır. Teslis akidesini neşre çalışmakla eleştirilen metropolite karşı tevhit akidesinin izah edilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Sebilürreşad, 1954c, s. 230). "Kara taassupla gözleri dönen Patrikhane propagandacısı şımarık, cüretkâr, kurnaz ve cesur" şeklinde tasvir edilen Metropolit Yakovos, Müslümanlığa yönelik saldırı gerçekleştirilmekle eleştirilmiştir.

Sebilürreşad Dergisi'nde Hristiyanlık imgesine yönelik söylemler, yer yer oldukça sert bir ötekileştirme içermekle birlikte, derginin Yahudilik söylemleri ile kıyaslandığında daha düşük profilli bir düşmanlaştırma çerçevesinde ele alınmaktadır. Zira Yahudilik, tamamen bir "dinsizlik cephesi" altında konumlandırılarak komünizmin dahi müsebbibi olarak yorumlanırken; Hristiyanlık ise misyonerlik bağlamında şiddetli eleştirilere konu edilmesine rağmen uzlaşması mümkün hatta zaruri bir "öteki" olarak görülmüştür. Sebilürreşad'ın gözünde Yahudilerin de içinde bulunduğu bu "dinsizlik cephesi" öyle büyük bir sorundur ki, Hristiyan ülkelerin Hristiyan milletleri ile "dinsizlik cephesi"ne karşı ortak bir maneviyat cephesi oluşturulması fikrinin desteklendiği belirtilmelidir.

7. Sonuç

Bu çalışma, Sebilürreşad Dergisi'nin gayrimüslimlere yönelik söylemlerini ele alarak, söz konusu derginin İslamcı kimlik inşası sürecinde "öteki" algısını nasıl kurguladığını incelemiştir. İslamcı neşriyatın önemli temsilcilerinden biri olan Sebilürreşad, Türkiye'nin siyasal ve toplumsal dönüşüm süreçleri içerisinde dinin rolünü vurgulayan bir yayın politikası izlemiştir. Müslüman Türk'ün gayrimüslimler karşısında dinî alanda sahip olduğu sınırlı özgürlük alanlarını konu edinen Sebilürreşad, odağını yalnızca Anadolu ile sınırlı tutmamış ve İslâm dünyasının daha geniş bir kesimine hitap eden bir bakış açısı ile yazılar kaleme almıştır.

Sebilürreşad'ın Yahudilik ve Hristiyanlığa yönelik tutumu, çoğunlukla tüm dünya Müslümanlarını merkezine alan bir çerçeve içerisinde şekillenmiş ve daha teolojik referanslara dayalı bir bağlamda ele alınmıştır. Filistin ve Orta Doğu'daki gelişmelere kayıtsız kalmayan ve Siyonizm karşıtı bir çizgi izleyen, masonluğu Yahudilikle özdeş kabul eden bir söylem benimseyen Sebilürreşad, Hristiyan dünyasını baskın olarak misyonerlik faaliyetleri üzerinden eleştirmiştir.

Bu bağlamda, İslamcı dergilerde ortaya konan gayrimüslim algısının dönemin siyasal ve toplumsal olaylarından bağımsız bir şekilde değerlendirilmesinin mümkün

olmadığı söylenebilir. Soğuk Savaş'ın getirdiği atmosfer ile birlikte komünizm ve "dinsizlik" bloğuna karşı bir maneviyat cephesi oluşturma saikiyle önü açılan İslamcı ideoloji, gayrimüslimleri "öteki" olarak konumlandırarak, İslamcı kimliğin inşa sürecinde belirleyici bir rol oynamıştır. Bu çerçevede, Sebilürreşad'da yer alan söylemler, dönemin İslamcı zihniyetinin toplumsal ve siyasal dinamiklerini anlamak açısından oldukça önem taşımaktadır. İslamcı kimliğin yalnızca laiklik politikalarına karşı geliştirilen tepkiler üzerinden değerlendirilmesi, gayrimüslimler karşısında konumlanan ve bu ekseninde inşa edilen İslamcı zihin dünyasının gözden kaçırılmasına sebebiyet verecektir. Son tahlilde, bu çalışma İslamcı kimliğin yalnızca Tek Parti rejiminin laik politikalarına karşı değil, aynı zamanda uluslararası konjonktürün etkisi altında gayrimüslimlere yönelik olarak da belirli bir toplum tasavvuru geliştirdiğini ortaya koymaya çalışmıştır. Gayrimüslimler, "öteki" olarak inşa edilerek Müslüman kimliğin içsel bütünlüğünü pekiştiren bir unsur olarak görülmüşlerdir.

Kaynakça

- Akın, M. H. (2016). 1960-1980 Yılları Arasında Büyük Doğu Dergisi ve Necip Fazıl Kısakürek. V. Işık, A. Köroğlu ve Y. E. Sezgin (Eds.), *1960-1980 Arası İslamcı Dergiler: Toparlanma ve Çeşitlenme* (s.185-206.). Nobel Yayınları.
- Anderson, B. (1995). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması* (2. Baskı). Metis Yayınları.
- Anscombe, F. (2017). *Osmanlı Dönemi ve Sonrası Ülkelerde Devlet, İnanç ve Millet* (1. Baskı). Alfa Yayınları.
- Atilhan, C. R. (1949, Mart). Farmasonluk ve Dinsizlik. *Sebilürreşad*, 2(35).
- Berkes, N. (2002). *Türkiye'de Çağdaşlaşma* (22. Baskı). Yapı Kredi Yayınları.
- Bora, T. (2018). *Cereyanlar: Türkiye'de Siyasi İdeolojiler* (6. Baskı). İletişim Yayınları.
- Bora, T. (2022). Kemalist Kültüralizm: Eleştirinin Eleştirisi ve Ayrışmalar. İ. Aytürk, B. Esen (Der.). *Post-Post-Kemalizm: Türkiye Çalışmalarında Yeni Arayışlar* (s. 277-314). İletişim Yayınları.
- Bozkurt, G. (1989). *Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914)*. Türk Tarih Kurumu Basımevi
- Bulaç, A. (2018). İslam'ın Üç Siyaset Tarzı veya İslamcıların Üç Nesli. İçinde T. Bora, M. Gültekin (Eds.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 6 : İslamcılık* (s. 48-67). İletişim Yayınları.
- Cevdet, A. (1952, Kasım). Müslüman Topraklarında Yahudi Hükümeti. *Sebilürreşad*, 6 (139).
- Cizre, Ü. (2005). *Muktedirlerin Siyaseti: Merkez Sağ-Ordu-İslamcılık* (5. Baskı). İletişim Yayınları.
- Çalış, Ş. H. (2018). İslamcıların Dünyası: Uluslararası İlişkilerin Dinî Politikası. T. Bora ve M. Gültekingil (Eds.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 6: İslamcılık* (s.887-902). İletişim Yayınları.
- Çetinsaya, G. (2017). Kalemîye'den Mülkiye'ye Tanzimat Zihniyeti. T. Bora ve M. Gültekingil (Eds.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 1: Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi* (s.54-71). İletişim Yayınları.
- Danişmend, İ. H. (1953, Ocak). Komünizmi Gölgede Bırakan Tehlike, *Sebilürreşad*, 6 (143).
- Debus, E. (2009). *Sebilürreşad: Kemalizm Öncesi ve Sonrası Dönemdeki İslamcı Muhalefete Dair Karşılaştırmalı Bir Araştırma* (1. Baskı). Libra Yayınları.
- Doğrul, Ö. R. (1948, Ekim). Misyonerliğin Yeni Şekli. *Sebilürreşad*, 1 (18).
- Edip, E. (1948, Aralık). Türklerin Kalplerine Sokulan Siyonist Hançeri: "İsrail Devletinden Haberler" Bülteni. *Sebilürreşad*, 1(25)
- Edip, E. (1950, Kasım). Türk Milletini ve Devletini Tehdit Eden Tehlikeler: Kara İrtica, Sarı İrtica, Kızıl İrtica. *Sebilürreşad*, 4(91).
- Edip, E. (1951, Şubat). Esas Dava Masonlukla Müslümanlık Arasındaki Mücadeledir. *Sebilürreşad*, 4(96).
- Edip, E. (1953a, Şubat). Müslümanlığa Suikast. *Sebilürreşad*, 6(144).
- Edip, E. (1953b, Şubat). Düzme Yahudi Mehdisi. *Sebilürreşad*, 6(145).
- Elfaruki (1951, Ocak). Yahudi Masonluğunun Husule Getirdiği. *Sebilürreşad*, 4(94).

- Ergüç, V. (2023). Ütopyaya Tutunuştan İktidara Tutunuşa Türkiye’de İslamcılık. A. S. Şanlı (Ed.), *Erken Cumhuriyet’ten Günümüze Türkiye’de Siyasal İdeolojiler: Kavramlar, Fikirler, Partiler* (s. 31-56). Nika Yayınları.
- Erken, M. (2018). 1923-1960 Yılları Türkiye’de İslamî Yayıncılık. L. Sunar (Ed.), *İslam’ı Uyandırmak” Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e İslamcı Düşünce ve Dergiler Cilt 1* (s. 29-54). İlmî Etüdler Derneği.
- Göktürk, E. D. T. (2020). 1919-1923 Dönemi Türk Milliyetçilikleri. T. Bora, M. Gültekin (Ed.), *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce Cilt 4: Milliyetçilik* (s. 103-116). İletişim Yayınları.
- Gümüşçü, Ş. (2023). İslamcılık. T. Bora (Der.), *Siyasi Düşüncelerin Bir Muhasebesi* (s.117-136). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kara, İ. (1985) Cumhuriyet Türkiye’inde Dinî Yayıncılığın Gelişimi Üzerine Birkaç Not. *Toplum ve Bilim*, 29/30, 153- 177.
- Kara, İ. (2012). *Cumhuriyet Türkiye’sinde Bir Mesele Olarak İslâm* (5. Baskı). Dergah Yayınları.
- Kara, İ. (2014). *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi Metinler / Kişiler 1* (2. Baskı). Dergah Yayınları.
- Korkmaz, T. (2023). Cumhuriyet’in Kuruluş Dönemi’nde Resmî İdeoloji ve Türk Tarih Tezi’ne Alternatif Bir Yaklaşım: Atsız Mecmua. *Akademik Hassasiyetler*, 10 (Cumhuriyet Özel), 642-669.
- Külçe, S. (1948, Ekim). Memleketimizde Hristiyanlık Propagandaları -2. *Sebilürreşad*. 1 (19).
- Mardin, Ş. (2017). *Türk Modernleşmesi: Makaleler 4* (25. Baskı). İletişim Yayınları.
- Mert, N. (2023). *Cumhuriyet Tarihini Yeniden Okumak*. N. Mert (Der.), *Cumhuriyet Tarihini Yeniden Okumak*. (s.19-75). Alfa Yayınları.
- Meşe, E. (2023). *Mukaddesatçı Anti-Kemalizm: İslamcıların Atatürk ve Cumhuriyet Algılarının Sosyolojisi* (2. Baskı). İletişim Yayınları.
- Ogan, M. R. (1949, Temmuz) İsrail Saltanatı mı, Yahudi Mezalimi mi? Suriye’de Gördüklerim. *Sebilürreşad* 3 (52).
- Öz, A. (2016). Kenetlenmenin İmkansızlığı: 1960-1980 Dönemi İslamcı Dergiciliğin Macerası Üzerine Bir Değerlendirme. V. Işık, A. Köroğlu ve Y. E. Sezgin (Eds.), *1960-1980 Arası İslamcı Dergiler: Toparlanma ve Çeşitlenme* (s.73-162). Nobel Yayınları.
- Özdemirci, İ. C. N. (2022). *Fötr Şapkalı Şih: Cumhuriyet Sekülerleşmesi ve Taşra* (1. Baskı). İletişim Yayınları.
- Parla, T. (2009). *Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye’de Korporatizm* (6. Baskı). Deniz Yayınları.
- Sebilürreşad (1948, Kasım). İslâm Milletlerinin Davaları: Filistin Faciasının Son Perdesi. *Sebilürreşad*, 1 (21).
- Sebilürreşad (1948a, Ekim). Türkleri Hristiyanlaştırma Hareketleri. *Sebilürreşad*, 1(16).
- Sebilürreşad (1949, Ocak). İslâm Dünyasına Büyük Suikast. *Sebilürreşad*, 2(26).
- Sebilürreşad (1949a, Ocak). Patrik Hür Değil midir. *Sebilürreşad*, 2(27).
- Sebilürreşad (1949b, Aralık). Papanın Yeryüzündeki Dinî Nüfuzu. *Sebilürreşad*, 3(66).
- Sebilürreşad (1954, Nisan). İlim Meydan Mübahasesi: İncil ve Tevrat’ın Mahiyeti Hakkında. *Sebilürreşad*, 7(171).
- Sebilürreşad (1954a, Mart). İsa ve İncil. *Sebilürreşad*, 7(168).
- Sebilürreşad (1954b, Mayıs). Tevrat ve İncilin Mahiyeti. *Sebilürreşad*, 7(172).
- Sebilürreşad (1954c, Ocak). Patrik’in Cüretkar Metropolidi. *Sebilürreşad*, 7(165).
- Sebilürreşad (1955, Nisan). Masonluk-Yahudilik. *Sebilürreşad*, 8(195).
- Simson, D. (1954, Haziran). Hristiyanlığın İç Yüzü. *Sebilürreşad*, 7(175).
- Subaşı, N. (2016). 1960 Öncesi İslamî Neşriyat, Sin(diril)me, Tahayyül ve Tefekkür. V. Işık, A. Köroğlu ve Y. E. Sezgin (Eds.), *1960-1980 Arası İslamcı Dergiler: Toparlanma ve Çeşitlenme* (s.43-72.). Nobel Yayınları.
- Sunar, L. (2023). Giriş: Çağdaş Türk Düşüncesinin Temel Meseleleri, Dönemlendirme ve Tasnif. L. Sunar (Ed.), *Müslüman Dünyada Çağdaş Düşünce Cilt 1: Türk Düşüncesi* (s.21-72). Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Yayınları. ISBN: 978-975-17-5448-6
- Türköne, M. (1991). *Siyasi İdeoloji Olarak İslamcılığın Doğuşu* (1. Baskı). İletişim Yayınları.
- Ünlü, B. (2022). *Türklük Sözleşmesi: Oluşumu, İşleyişi ve Krizi* (12. Baskı). Dipnot Yayınları.
- Yıldız, A. (2019). *“Ne Mutlu Türküm Diyebilene” Türk Ulusal Kimliğinin Etno-Seküler Sınırları (1919-1938)* (7. Baskı). İletişim Yayınları.
- Yörükkan, Y. Z. (1948). Din Aleyhtarlığı Komünizm Yoludur. *Sebilürreşad*, 1(6).

Çıkar Çatışması: Yoktur.

Finansal Destek: Yoktur.

Etik Onay: Yoktur.

Yazar Katkısı: Berna Karaloğlu (%100)

Conflict of Interest: None.

Funding: None.

Ethical Approval: None.

Author Contributions: Berna Karaloğlu (%100)

The Perception Of Non-Muslims Through The Journal of Sebilürreşad

Berna KARALOĞLU

Extended Abstract

This study examines the image of non-Muslims constructed through the Sebilürreşad Journal, one of the key publications of Islamist thought that regained prominence in Turkey following World War II. The primary objective of the research is to identify the discourses developed regarding non-Muslims specifically within the Sebilürreşad Journal and to analyze the role these discourses play in the construction of Islamic identity. Through this, the study argues that Islamic thought is not solely fueled by an anti-secular discourse and that the phenomenon of non-Muslims serves as a significant cornerstone in the shaping of Islamic ideology.

In the 19th century, alongside modernization processes, Islamism acquired an ideological character in addition to its religious content and took shape with the aim of uniting Muslim communities. The new rights granted to non-Muslims following the Tanzimat and Islahat reforms rendered the Muslims' position as the "ruling nation" contentious; this situation became one of the defining factors in the formation of Islamic thought. The Young Ottomans and Islamists of the Second Constitutional Era advocated for the adoption of Western science and technology, while simultaneously believing that the social and political order must be shaped within an Islamic framework.

In the early years of the Republic, religious discourse frequently served as a reference point, and Turkish identity was reinforced through the bond of Islam. During the National Struggle in the early years of the Turkish Republic, religious references were applied in order to secure the support of the Anatolian people for the defense of the homeland, and Islam was utilized as a unifying force. However, as this existential struggle during the founding phase of the Republic subsided, references to Islam also diminished. In line with the secular-oriented modernization policies implemented by the new regime, Islam was removed from the public sphere and began to be viewed as a matter of conscience. However, following the global developments resulting from World War II and the emergence of the communist threat, Islam came to be seen as a force capable of defending against this threat. With the transition to a multi-party system and the subsequent easing of restrictions on press activities, the post-World War II era marked a period in which Islamic publications began to emerge. During this process, the Sebilürreşad Journal emerged as one of the most important representatives of Islamic thought.

This study employs a qualitative discourse analysis method and examines issues of the Sebilürreşad Journal published between 1948 and 1966. The discourses addressing Jewish and Christian imagery were analyzed, and the approach toward non-Muslims constitutes the central focus of this article. In this study, which examines Islamist thought through the example of Sebilürreşad, the primary motivation for analyzing non-Muslim discourses is the view that evaluating Islamist thought solely through the discourses it developed in response to the phenomenon of secularism constitutes an inadequate approach. In Turkish political history, Islamist thought has often been addressed in line a struggle with secularist movement. However, discourses on non-Muslims offer a significant area for understanding the intellectual world of Islamic thought. It can be asserted that the discourses directed at non-Muslims serve an ideological function in defining the boundaries of Muslim-Turkish identity. In other words, non-Muslims, categorized under the labels of "the other" and "the enemy," can often be seen as subjects of discussion in order to expand the freedoms of Muslims in its homelands. It needs to be said that non-Muslim discourses are applied as a function as part of the identity-building process in terms of how Islamic thought defines itself.

It should be noted that Sebilürreşad employed a particularly harsh tone in its discourse regarding non-Muslims. Judaism was largely categorized within the "front of irreligion" and associated with concepts such as Freemasonry, communism, internationalism, and Zionism. Jews were portrayed as the hidden actors behind religious and moral decay, working to undermine the Islamic world from within. In particular, the Masonic organization was addressed through the discourse of "Jewish Freemasonry"; Freemasonry and Judaism were regarded as extensions of one another. Articles in the journal frequently reiterated the notion that the Jews' primary goal is to "destroy Islam." Additionally, the establishment of the State of Israel and the Palestinian issue were evaluated from a strong pan-Islamic perspective; Israel was defined as a "source of corruption" placed at the heart of the Islamic world.

Christianity, on the other hand, was criticized, particularly in the context of missionary activities. In Sebilürreşad, Christianity was often assessed through the lens of the "corrupted religion" narrative; the doctrine of the Trinity, the reliability of the Bible, and missionary activities were heavily criticized. Missionaries were viewed as elements seeking to transform Muslim societies from within, and it was argued that Christianity was attempting to infiltrate Islamic societies, particularly through cultural propaganda. However, under Cold War conditions, as the threat of communism rose, the Christian West was at times also viewed as part of the "spiritual front." In particular, the positioning of the United States against Soviet "atheism" demonstrates that Sebilürreşad developed a pragmatic approach in its discourse on Christianity rather than one of absolute demonization.

In conclusion, this study sought to examine the process of identity construction within Islamist thought by analyzing the discourses regarding non-Muslims in the Sebilürreşad Journal. Judaism and Christianity functioned as opposing categories defining the boundaries of Islamist identity; the Muslim-Turkish identity was reinforced through the construction of the "other." In this sense, discourses on Judaism and Christianity were not only simple narratives about non-Muslims but served as important reference points that Islamist ideology utilized to define its own ideals. In this regard, the discourse on non-Muslims has been evaluated as a significant tool reflecting the fundamental codes of the Cold War-era Islamist mindset.